

מסכת פסחים

פרק אור לארבעה עשר

מתניתין: א-ב

בניסן, בודקין את החמץ, מחפשים אחר החמץ שבבית, לאור הנר, כדי שלא לעבור עליו בפסח ב"בל יראה" וב"בל ימצא". (1)

אור לארבעה עשר, בליל ארבעה עשר

גם חכמים, והצריכו לבערו מן הבית, אפילו באופן שביטלו ואין חשש ל"בל יראה ובל ימצא", שמא יבא לאוכלו.

והוסיפו התוספות, שאפילו לפי הטעם השני, צריך לומר, שהחמירו חכמים לבער כל חמץ, ואפילו חמץ כזה שאין עוברים עליו ב"בל יראה ובל ימצא", כגון חמץ נוקשה, וחמץ שאינו בעין אלא נתערב ממנו במאכל אחר. שלא חילקו חכמים, וגזרו בכל חמץ שצריך לבערו, שמא יבא לאוכלו. והוכיחו כן מהגמרא. תוספות ד"ה אור.

בחידושי רבי שמואל [סימן א] כתב, שרש"י סובר אף הוא שטעם הבדיקה הוא רק מדרבנן, שמא יבא לאוכלו. אלא שכונתו לומר, שאין זה איסור מחודש של שהיית החמץ, אלא, כל עוד לא ביער את החמץ, אף שביטלו, יש עליו איסור בל יראה מדרבנן. ובחברותא עם ביאור התוס' הערה 3 מובאים דבריו בהרחבה.

ג. דעת רבי יחיאל מפריש בטעם הבדיקה בתוס' רבינו פרץ הביא בשם רבי יחיאל מפריש שהחמירו חכמים להצריך בדיקה בנוסף על הביטול, כי חששו שמא ישכח לעשות ביטול, מאחר שהוא דבר שאין בו טירחא, כי אם דיבור בלעמא. מה שאין כן בדיקה, יש בה טירחא, ולכן אין חשש שישכח מלבדוק.

ד. שיטת הר"ן:

מן התורה די בבדיקת חמץ בלבד, כי שני דרכים קבעה התורה לקיים בהם מצות תשביתו ולהנצל מאיסור בל יראה: ביטול או בדיקה.

1. א. כך מפרש רש"י, שזהו הטעם לבדיקת חמץ, שאם לא יבדוק את החמץ בביתו, נמצא עובר עליו בפסח ב"בל יראה ובל ימצא".

ב. והקשו עליו התוספות, הרי בין כך הוא צריך לבטל את החמץ, כמו שאמרו בגמרא לקמן [ו ב] "הבודק צריך שיבטל", וביטול לבד מועיל מדאורייתא כמבואר בכמה מקומות בפרקין, ואם כן, מדוע חייבו חכמים בכלל לבדוק חמץ?

ולכן כתבו התוספות, שהטעם לבדיקת חמץ הוא, משום שחששו חכמים שאם החמץ ישאר בביתו, אף שאינו עובר עליו ב"בל יראה ובל ימצא" לאחר שביטלו, הוא עלול להכשל ולאוכלו בשוגג.

והוכיחו התוס', שזהו הטעם לבדיקת חמץ, מהגמרא לקמן [י ב] שמתפקת בככר שנמצא בשמי קורה [בתקרה], אם צריך להביא סולם ולהורידו משם, כי "דלמא זימנין דנפל ואתי למיכל". משמע שהטעם הוא שמא יבא לאוכלו.

ועוד כתבו, הטעם שהחמירו בחמץ יותר מכל איסורי הנאה שבתורה שאין צריך לבערם מן הבית, הוא משום שהחמץ מותר באכילה בכל השנה, ואנשים אינם בדלים ממנו, לכן יש חשש שמא ישכח בפסח שהחמץ עתה אסור ויבא לאוכלו. מה שאין כן ערלה, ובשר בחלב, שכל השנה הם אסורים ואנשים בדלים מהם, ואין חשש שמא יבואו לאוכלם.

ועוד טעם כתבו, הואיל והתורה החמירה בחמץ יותר מכל האיסורים שבתורה, ואסרה אותו אפילו ב"בל יראה ובל ימצא", לכן החמירו